

Majandusjulgeolek ja elutähtsad teenused

Majanduse ja oluliste teenuste toimimiseks tuleb arendada nende vastupidavust kriisiolukordades. Selleks luuakse ja arendatakse strateegilisi varusid ning tagatakse elutähtsate teenuste nagu elektri, transpordi ja side toimimine ka kriisides. Üks eesmärk on vähendada ka sõltuvust ebausaldusväärsetest tootjatest ja tagada, et vajalikud teenused oleksid ühiskonna jaoks saadaval ka kriisi ajal.

Elutähtsal teenusel on ülekaalukas mõju ühiskonna toimimisele. Elutähtsa teenuse katkemine ohustab vahetult inimeste elu või tervist või teise elutähtsa teenuse või üldhuviteenuse toimimist või tekitab suure keskkonnakahju. Teenuse katkemisel on oluline mõju riigi majandusele ja riigikaitsele. Elutähtsa teenuse osutajal lasub kohustus koostada toimepidevuse riskianalüüs ja plaan ning tagada vajalik taristu, seadmed, personal ja varu, et tagada teenuse osutamine või selle osutamise taastamine ka kriisiolukorras, sh sõja ajal.

Elutähtsad teenused on vajalikud ka võimaliku sõjalise ja mittesõjalise abi vastuvõtmise korraldamiseks. Näiteks rahuajal on liitlaste rasketehnika transportimisel oluline roll raudteel ja sadamatel, riigikaitse selises kriisis vajavad oma ülesannete täitmiseks teenuseid nii elanikkond kui ka Kaitseväge ja liitlased.

TEEDE SÕIDETAVUSE TAGAMINE: KLIM, KOV³

Riigi- ja kohalike teede sõidetavuse tagamine on elutähtsad teenused. See hõlmab teede ja sildade korrashoidu eri aastaaegadel, sealhulgas lume- ja libedusetõrjet, tormikahjude likvideerimist jms.

Teede sõidetavuse tagamine tähendab seda, et teed oleksid liiklejatele igal ajal võimalikult turvalised ja läbitavad. Eesmärk on tagada inimeste ja kaupade liikumise järjepidevus ning vältida olukordi, kus liiklus katkeb või muutub ohtlikuks. See on elutähtis teenus, kuna igapäevane liikumisvõimalus mõjutab otseselt inimeste elu, tervist ja turvalisust ning ühiskonna toimimist. Transpordiamet vastutab riigiteede sõidetavuse tagamise eest ning kohalik omavalitsus vastutab kohalike teede sõidetavuse tagamise eest. Seega on tegemist jagatud vastutusega elutähtsa teenusega, kus mõlemal tasandil on oma roll, et tagada ühiskonna toimimine ja inimeste turvaline liiklemine.

AVALIKU RAUDTEE TOIMIMISE TAGAMINE: KLIM⁴

Avaliku raudtee toimimine on elutähtis teenus. Raudteed kasutatakse nii kaubavedudeks (eelkõige mahukaupade veol) kui ka üldhuviteenusena reisijateveo korraldamiseks.

Eestis on üle 2000 km raudteed, millest suurem osa kuulub riigiettevõttele AS Eesti Raudtee ja Edelaraudtee Infrastruktuuri ASile. Sellele lisanduvad eraraudteelõigud sadamates ja nn põlevkiviraudtee.

Raudteetranspordi tagamine tähendab, et raudtee kui taristu ja teenus on pidevalt toimiv, ohutu ja kasutatav nii reisijate- kui ka kaubaveo jaoks. Lisaks on kriisi ajal raudteel keskne roll liitlasvägede ja varustuse liikumise tagamisel ning logistilise võimekuse hoidmisel, mis on seotud nii riigikaitse kui ka rahvusvaheliste kohustuste täitmisega.

SADAMATE JA LAEVALIIKLUSE TAGAMINE: KLIM⁴

Eestil on hea geograafiline asukoht ja soodsad tingimused rahvusvahelise reisilaevanduse arenguks nii regulaarliinidel kui ka ristluslaevade teenindamisel. Eesti suurim kauba- ja reisisadamate sadama pidaja on AS Tallinna Sadam. AS Tallinna Sadama sadamatest on olulise tähtsusega Muuga sadam, Paldiski Lõunasadam ja Tallinna Vanasadam. Kui suurem osa reisilaevadest läbib Tallinna Vanasadamat, siis suurem osa Eesti sadamaid läbivast kaubast käideldakse Muuga sadamas või Paldiski Lõunasadamas.

Sadamate kaudu toimub umbes kaks kolmandikku Eesti ekspordist ja impordist ning peaaegu kogu transiit, sadamad on vajalikud ka liitlaste tehnika vastuvõtmiseks.

Sõjalise kriisi ajal on sadamatel ja laevateedel võtmeroll liitlaste vägede ja sõjalise varustuse vastuvõtmisel ja ümberpaigutamisel ning liitlaste varustamisel, mis on kriitiline riigikaitse ning kollektiivkaitse toimimise seisukohalt.

Muu hulgas tagab laevaliikluse veeteede kaardistamine ja tähistamine, jäämurre ning lootsimisteenus.

LENNUVÄLJADE JA AERONAVIGATSIOONI TAGAMINE: KLIM⁴

Eesti peamised tsiviilennuväljad asuvad Tallinnas, Tartus, Pärnus, Kärđlas ja Kuressaares. Lisaks asub Ämaris Kaitsevõe valduses olev militaarlennuväli.

Lennuväljade ja aeronavigatsiooni tagamine tähendab seda, et lennujaamad ja õhuliikluse korraldamise süsteemid toimivad pidevalt, ohutult ja rahvusvaheliste nõuete kohaselt. Lennutransport tagab kiire ühenduse välismaailmaga, võimaldades (näiteks tsiviilkriiside korral) inimeste, päästemeeskondade, meditsiinitarvete ja muude kriitiliste ressursside liikumist. Lennuühendused on ühtlasi hädavajalikud rahvusvahelise abi vastuvõtmiseks ja kriisipiirkondadest evakuatsiooniks. Lennuväljad ja aeronavigatsioon on muu hulgas kriitilise tähtsusega liitlasvägede vastuvõtmiseks, ümberpaigutamiseks ja varustuse toimetamiseks, samuti Eesti enda kaitsevõime tagamiseks. Transpordiamet loob tingimused ohutu ja jätkusuutliku lennundustegevuse tagamiseks Eesti õhuruumis liiklejatele.

Aeronavigatsiooniteenuse ehk lennuliikluse juhtimise tagab Lennuliiklusteeninduse AS.

ÜHISTRANSPORDI TAGAMINE: REM⁴

Ühistranspordi all mõeldakse üleriigilist bussi-, praami- ja lennuliiklust. Siia alla kuulub ka parvlaevadega ja lennukitega reisijate vedu saartele.

HÜDROLOOGIA- JA METEOROLOOGIATEENUSE TAGAMINE: KLIM

Ilm ei tunne riigipiire ega vali, keda mõjutada – see puudutab kõiki, alates üksikisikust kuni kogu ühiskonnani. Tugev lumesadu võib takistada igapäevast liikumist ja häirida maismaa-, mere- ning lennutransporti. Tormid võivad katkestada elektriühenduse, kuumalained panna proovile inimeste tervise, üleujutused ja maastikutulekahjud kahjustada loodust ja taristut. Põuaperioodid mõjutavad põllumajandust ja joogiveevarusid. Nii suunab ilm iga päev meie käitumist ja mõjutab ka majandust.

Seetõttu on hüdroloogia- ja meteoroloogiateenused – sealhulgas ilmaprognoosid, veetasemeprognoosid ning ohtliku ilma hoiatused – riigi ja ühiskonna toimimiseks vältimatu tugiteenus. Need toetavad riigiasutuste, kohalike omavalitsuste ja erinevate organisatsioonide töö planeerimist ning võimaldavad tõhusat tegutsemist ootamatutes olukordades. Samuti on neil keskne roll päästetööde toetamisel ning inimeste tervise, vara ja ühiskonna turvalisuse kaitsel.

Nende teenuste tagamise eest vastutab ööpäev läbi Keskkonnaagentuur, kes varustab ühiskonda usaldusväärse ja ajakohase teabega ilmastiku- ja veetasemeolude kohta.

ELEKTRI TAGAMINE: KLIM

Elektrivarustust võib pidada baasteenuseks, millele tuginevad suuresti teised teenused, nt side, kanalisatsioon, maksete tegemine jne. See tähendab, et elektrikatkestus võib tuua kaasa teiste valdkondade teenuste, sh elutähtsate teenuste katkestusi, kui ei ole tagatud vajalikud maandavad meetmed, näiteks generaatorid, akud vms.

Eestil on mitu välisühendust Soome ja Lätiga, kasutatakse nii päikese- kui ka tuuleenergiat, aga ka gaasi- ja põlevkivijaamu.

Elektriga varustamise tagamine tähendab, et elanikele, ettevõtetele, riigiasutustele jt on tagatud katkematu ja stabiilne elektrivarustus. Tsiviilkriisi ajal tagab elekter igapäevaelu toimimise – sellest sõltuvad kõik elutähtsad teenused, sh tervishoiu- ja päästeteenused, side ja andmeside, veevõrk ja kanalisatsioon, kütmine, toiduainetööstus ning kogu majanduse põhifunktsioonid. Elektrita katkeb suur osa ühiskonna toimimisest. Sõjalise kriisi ajal on elektrivarustus hädavajalik riigikaitse juhtimise, side, taristu (sadama-, lennujaama- ja raudteetaristu) ning liitlaste vastuvõtmise ja varustamise tagamiseks.

Ülesanne on seotud NATO kerkuse baasnõudega, mille kohaselt peab riik tagama riigikaitse kriisi korral energiavarustuskindluse.

MAAGAASI TAGAMINE: KLIM⁵

Maagaasi kasutatakse peamiselt soojusenergia saamiseks, elektri tootmiseks, tootmisettevõtetes mitmesugusteks tehnoloogilisteks vajadusteks, sh toidu tootmiseks pea kõigis toidu tootmise ettevõtetes, ning kodumajapidamistes.

Riigil on olemas ka strateegiline maagaasivaru, mis on välja ostetud ja kuulub riigile.

Maagaasiga varustamise tagamine tähendab, et Eesti tarbijatele – nii kodumajapidamistele, ettevõtetele kui ka kriitilise taristu asutustele – on tagatud järjepidev maagaasi kättesaadavus. See hõlmab gaasi importi, tarnevõrkude ja jaotusvõrkude toimimist, gaasi hoiustamist ning hädaolukordade varustuskindluse meetmeid. Maagaas tagab sooja ja energia kodudele, haiglatele, koolidele ja teistele asutustele, samuti tootmise ja tööstuse töövõime. Varustuskindlus on eriti oluline külmal perioodidel, mil gaas on paljude tarbijate peamine kütteallikas. Sõjalise kriisi ajal on gaas oluline varustusallikas kriitilisele taristule (nt elektrijaamadele, haiglatele, logistikakeskustele) ning riigikaitse ülesannete täitmiseks.

VEDELKÜTUSE TAGAMINE: KLIM⁵

Vedelkütuseks on bensiin, diislikütus ja lennukikütus, nendest on riigil olemas ka strateegiline varu, mida haldab Eesti Varude Keskus.

Vedelkütuse kättesaadavus on tagatud kütusetanklate kaudu (üle Eesti on kokku u 450 tanklat). Eesti elanike ja ettevõtete kriisiolukorras mootorikütustega varustamiseks on moodustatud üle-eestiline autonoomse elektritoitega tanklate võrgustik, mis suudab toimida ka ulatusliku elektrikatkestuse korral ning mille mahutites peab igal ajal olema piisavalt bensiini ja diislikütust.

Vedelkütusega varustamise tagamine tähendab, et Eestis on tagatud erinevate kütuseliikide kättesaadavus nii tsiviil- kui ka riigikaitse vajaduste tarbeks. See hõlmab kütuste importi, varude hoidmist, jaotusvõrgu toimimist ning kriisiolukordades varustuskindluse tagamiseks vajalike reserve kasutamist. Vedelkütused tagavad kriisi korral transpordi toimimise (sh päästeteenistused, kiirabi, politsei), samuti tarneahelate töövõime, põllumajanduse ja tootmise järjepidevuse ning energiavarustuse seal, kus alternatiive ei ole. Sõjalise kriisi ajal on vedelkütus hädavajalik nii tsiviilasutuste, elutähtsate teenuste osutajate kui ka Kaitseväe ja liitlasvägede liikumiseks, varustamiseks ja sõjaliste operatsioonide läbiviimiseks, samuti kriitilise taristu ja ühiskonna põhiteenuste toimimiseks.

KAUGKÜTTEGA VARUSTATUSE TAGAMINE: KOV

Eestis on talvekuudel keskmine temperatuur -4...5°C, Vabariigi Valitsus on määrusega kehtestanud, et eluruumi normaalne temperatuur ei tohi olla alla 18°C, seega tuleb tagada eluruumide küte. Üks võimalikke mooduseid on kaugküte, mida pakuvad erinevad ettevõtted, suurimateks AS Utilitas Tallinn, AS Anne Soojus, OÜ VKG Energia, AS Fortum, Gren Eesti AS.

VEEVARUSTUSE JA KANALISATSIOONI TAGAMINE: KOV⁶

Tagatud peab olema ligipääs puhtale joogiveele. Joogivee nõuetele vastavust kontrollib Terviseamet, joogivee tagamise korraldamine on omavalitsuse ülesanne.

Kasutatud vee ja sademevee äravooluks tuleb tagada toimiv kanalisatsioon, vältimaks keskkonnareostust.

Suurimad ettevõtted valdkonnas on AS Tallinna Vesi, AS Tartu Veevärk, AS Narva Vesi, AS Pärnu Vesi.

TELEFONI-, MOBIIL- JA ANDMESIDE TAGAMINE: JDM⁷

Sideteenused hõlmavad telefoni-, mobiil- ja andmeside teenuseid. Peamised teenusepakkujad on Telia, Elisa, Tele2 ja STV. Sideteenuste toimepidevus on vajalik selleks, et saaks helistada hädaolukorras numbrile 112, aga ka selleks, et oleksid tagatud internetipõhised teenused.

RIIGI RAHAVOOGUDE TAGAMINE: RAM, EP⁸

Riigikassa juhib ühtsena riigi, Tervisekassa, Töötukassa ja riigi asutatud sihtasutuste rahavoogusid. Riigi rahavoo juhtimise aluseks on rahavoo prognoosid. Lühi- ja pikaajalise rahavoo prognoosi põhjal planeeritakse võlakohustuste võtmist ning juhitakse igapäevast rahavoogu, et tagada riigikassa klientidele õigeaegne väljamaksete tegemine.

MAKSETEENUSE TAGAMINE: RAM, EP

Makseteenusteks on pankade osutatavad pangasisesed maksed, pankadevahelised maksed ja pankade osutatavad kaardimaksed.

Kaardimaksed moodustavad u 64% kõikidest elektroonilistest maksetest. Tegemist on igapäevaselt kõige kasutatavama makseinstrumendiga müügikohas kohapeal, mobiilirakendustes ja e-kaubanduses. Kaardimaksete puhul tuleb arvestada, et nende tegemiseks on lisaks pankadele ja kaardimaksete süsteemidele olulised kaupmehe süsteemid: kaupmehel peab olema elekter ja andmeside, et kassasüsteem töötaaks ja makseterminal suudaks suhelda kaardimakset vastuvõtva pangaga. Vastupidisel juhul ei ole võimalik kaarti kasutada.

Elutähtsa pangateenuse osutajad on Swedbank AS, AS SEB Pank, Luminor Bank AS, AS LHV Pank, Coop Pank AS.

SULARAHARINGLUSE TAGAMINE: RAM, EP

Elanikkonna sularahaga varustamiseks on vaja erinevaid osalisi, sh korraldada turvaline sularaha vedu, sularahaautomaatide täitmine ja töökindlus, sh võimalus maksekontole sularaha sisse maksta ning maksekontolt välja võtta.

Sularaha on vajalik kriisikindluse tagamiseks olukordades, kus elektroonilised makseteenused ei toimi nt tehnilistel põhjustel või küberrünnetest tulenevalt.

Sularaharinglus on elutähtis teenus, mille toimepidevust korraldab Eesti Pank.

TOIDUGA VARUSTATUSE JA TOIDUOHUTUSE TAGAMINE: REM⁹

Toiduga varustatus põhineb neljal sambal: riiklik isevarustatus, toimepidevad tootmis-, tööstus- ja jaekaubandusettevõtted, toimiv väliskaubandus ning riigi, ettevõtete ja kodumajapidamiste varud.

Riigi kohus on jälgida, et elanike tarbitav toit oleks päritolust sõltumata ohutu. Selleks on välja töötatud

erinevad nõuded näiteks toiduhügieeni, toidu lisa- ja saasteainete ning märgistamise, toiduga kokkupuutumiseks ettenähtud materjalide ja esemete, uuendtoidu ja geneetiliselt muundatud organismide kohta, lisaks tehakse riigisisest toiduahela kontrolli ja järelevalvet.

RAVIMITEGA VARUSTATUSE TAGAMINE: SOM

Eestis on turuosalistel märkimisväärsed ravimite kommertsvarud võimalike tarneprobleemide ennetamiseks ja kriisiolukordade leevendamiseks. Globaalsed tarnetõrked ja osa ravimite piiratud saadavus on ravimiturul siiski üsna levinud. Seetõttu on oluline tagada varustuskindlus ja maandada sellega võimalike pikaajaliste tarnetõrgetega seotud riske.

Oluliste ravimite jätkuv saadavus apteekides vähendab kriisiolukorra tekkides survet haiglatele, andes neile aega töö ümberkorraldamiseks ja suurenda võiva koormusega kohanemiseks.

Haiglate juures asuvad vältimatu abi tagamiseks vajalikud ravimite ja meditsiiniseadmete varud. Varud ja nende järjepidev uuendamine ning täiendamine on vajalik, et kriisis, kui vajalikud ravimid ning meditsiiniseadmed tarneraskuste tõttu või muudel põhjustel riiki ei jõua, oleks võimalik vältimatu abi osutamisega jätkata.

RIIGI TEGEVUSVARU TAGAMINE: MKM

Hädaolukorra lahendamiseks või selle ohu tõrjumiseks ning varustuskindluse, julgeoleku ja elanikkonna toimetuleku tagamiseks on riigil olemas tegevusvaru. Tegevusvaru on moodustatud järgmistes varuliikides: vedelkütu, maagaas, tervishoid ja toit. Riigi tegevusvaru moodustab, seda haldab ja selle kasutusele võtmise korraldab Eesti Varude Keskus.

KAUBANDUSE TOIMIMINE, SH ESMATARBEKAUPADE KÄTTESAADAVUSE TAGAMINE: MKM

Esmatarbekaupad on kaubad, mis on vajalikud inimesele elus ja tervena püsimiseks kriisi tingimustes: nt hügieeni- ja esmaabitarbed ning autonoomset elektrit, soojust, valgust ja sidet tagavad seadmed. Kriisiolukorras on esmatarbekaupade kättesaadavuse tagamiseks oluline, et tarneahelad ei katkeks ning kaupadega varustamine ja jaekaubandus toimiks.

3 Ülesanne on seotud NATO kerkuse baasnõudega, mille kohaselt peab riigikaitse kriisi korral olema tagatud riigi transpordisüsteemide vastupidavus ja liitlaste ligipääs.

4 Ülesanne on seotud NATO kerkuse baasnõudega, mille kohaselt peab riigikaitse kriisi korral olema tagatud riigi transpordisüsteemide vastupidavus ja liitlaste ligipääs.

5 Ülesanne on seotud NATO kerkuse baasnõudega, mille kohaselt peab riigikaitse kriisi korral olema tagatud elanikkonna ja kriitilise infrastruktuuri varustus energiaressurssidega.

6 Ülesanne on seotud NATO kerkuse baasnõudega, mille kohaselt peab riigikaitse kriisi korral olema tagatud vastupidav ja toimiv toidu- ja joogiveevarustus.

7 Ülesanne on seotud NATO kerkuse baasnõudega, mille kohaselt peab riigikaitse kriisi korral olema tagatud toimivad side- ja infoteenused.

8 Ülesanne on seotud NATO kerkuse baasnõudega, mille kohaselt peab riigikaitse kriisi korral olema tagatud valitsemise ja riigi juhtimise pidevus.

9 Ülesanne on seotud NATO kertsuse baasnõudega, mille kohaselt peab riigikaitse kriisi korral olema tagatud vastupidav ja toimiv toidu- ja joogiveevarustus.

Viimati uuendatud 16.10.2025